

GEOGRAFIJA TURIZMA

TURISTIČKO TRŽIŠTE, PLANIRANJE I REGIONI

Dr Emilija Manić

Centar za izdavačku delatnost
EKONOMSKI FAKULTET U BEOGRADU

Izdavač

Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet

Beograd, Kamenička 6, tel. 011/3021-240, faks 011/3021-065

<http://cid.ekof.bg.ac.rs>, e-mail: cid@ekof.bg.ac.rs

Recenzenti

Prof. dr Bojan Zečević

Prof. dr Goran Petković

Prof. dr Mirko Grčić

Dekan Ekonomskog fakulteta

Prof. dr Branislav Boričić

Direktor i odgovorni urednik

Dr Đorđe Mitrović

Lektor

Aleksandra Ristović

Dizajn korice

ČUGURA PRINT – Beograd

Grafički dizajn, prelom i priprema za štampu

ČUGURA PRINT – Beograd

Štampa

ČUGURA PRINT – Beograd

www.cugura.rs

Godina

2018.

Fotografija na korici

Manarola, Nacionalni park „Pet zemalja”, Italija

© Minoli/Shutterstock.com

ISBN: 978-86-403-1553-1

© 2018.

Sva prava su zadržana. Ni jedan deo ove publikacije ne može biti reprodukovan niti smešten u sistem za pretraživanje ili transmitovanje u bilo kojem obliku, elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem ili na drugi način, bez prethodne pismene dozvole autora i izdavača.

Predgovor

Turizam se smatra jednom od najbrže rastućih delatnosti u svetu. Upošljava veliki broj ljudi i generiše značajne prihode nacionalnim ekonomijama. Sa ekonomskog aspekta, to je jedna od najpoželjnijih aktivnosti u privrednoj strukturi. Ali sa aspekta njenog upravljanja i planiranja, reč je o jednoj od najkompleksnijih privrednih delatnosti uopšte.

Za razliku od svih drugih delatnosti, turizam je suštinski vezan za prostor, odnosno geografsku sredinu. Prostor je za njega mnogo više od scenografije u kojoj se odvijaju ljudske aktivnosti. To je najvažniji turistički resurs, resurs od koga zavisi, ne samo kvalitet turističke ponude, već i sama egzistencija turizma. Poznavanje strukture i dinamike prostora ključno je za razumevanje mehanizma delovanja turističkog sistema, odnosno za kvalitetnije planiranje i upravljanje turizmom. Time se omogućava turistički razvoj koji donosi maksimalne ekonomske efekte, a koji za sobom ostavlja minimalne negativne socijalne i ekološke posledice. Za sve aktere u turizmu, ovo je postalo najvažnije pitanje.

Knjiga koja se nalazi pred vama posvećena je jednom segmentu obrazovanja ekonomista čije je opredeljenje turizam. Ona se bavi prostornim dimenzijama turističke ponude i tražnje, odnosno posledicama koje turizam kao aktivnost ostavlja na prostor i ljude koji u njemu žive. Jednim delom ona se bavi i instrumentima planiranja i upravljanja prostorom u turizmu, pokušavajući da približi, pre svega ekonomistima, prostor kao ključni turistički resurs, njegovu važnost i ulogu u turističkom razvoju. Knjiga apostrofira neophodnost da se koncept održivog razvoja prihvati kao bazični okvir budućeg razvoja destinacija i celog turističkog sektora. Značajan deo knjige posvećen je i regionalnoj geografiji turizma. Kroz regionalizaciju globalnog turističkog prostora, pažljivo je koncipirana prostorna analiza turističkih makroregiona. Autor je nastojao da se na konkretnim primerima pokaže struktura i dinamika turističkih destinacija. Sve ono kroz šta je čitaoca vodio u prvom delu knjige, u drugom delu pretiće i sublimira u jedinstven sintezni prikaz konkretnih turističkih prostora.

Namera autora bila je da studentima ekonomije i srodnih disciplina ponudi jedan drugačiji pogled na prostor u kome se, između ostalog, razvija i turizam. Autor se nada da će ova knjiga čitaocima ukazati koliko su saznanja koja nudi geografija važna i korisna za sveobuhvatno razumevanje objektivne stvarnosti, a posebno za razumevanje veza i odnosa koji postoje u turističkom sistemu. Pri tome će svaka kritika biti dragocena kao putokaz u pisanju narednih izdanja.

Autor

Kratak sadržaj

Indeks boksova	xiv
Indeks tabela	xvi
Indeks karata	xvii
Indeks grafikona	xviii
Indeks slika	xix

DEO I Uvod u geografiju turizma 1

1. Šta je to turizam?	3
2. Istorijski kontekst razvoja turizma	9
3. Turizam i prostor	20

DEO II Geografija turističke tražnje i turističke ponude 37

1. Geografija turističke tražnje	39
2. Geografija turističke ponude	50

DEO III Uticaji turizma na prostor 103

1. Ekonomski uticaji turizma na prostor	105
2. Socijalni uticaji turizma	107
3. Ekološki uticaji turizma	111
4. Upravljanje uticajima u turizmu	116

DEO IV Organizacija, planiranje i upravljanje prostorom u turizmu 127

1. Prostorne forme turističkog razvoja – karakteristike i kontekst	129
2. Prostorno planiranje u turizmu	142
3. Geografski informacioni sistem u funkciji planiranja u turizmu	149
4. Organizacija prostora u turizmu	155
5. Turističko planiranje	159

DEO V	Regionalna geografija turizma	169
1.	Turistička regionalizacija – globalni aspekt	171
2.	Evropa	176
3.	Ruska Federacija i susedi	288
4.	Severna Amerika	308
5.	Centralna Amerika	334
6.	Geografija turizma Južne Amerike	356
7.	Afrika	376
8.	Azija	402
9.	Australija i Okeanija	448
	Indeks pojmova	465
	Bibliografija.	467

Sadržaj

Indeks boksova	xiv
Indeks tabela	xvi
Indeks karata	xvii
Indeks grafikona	xviii
Indeks slika	xix

DEO I Uvod u geografiju turizma 1

1. Šta je to turizam?	3
1.1. Oblici i karakteristike turističkih kretanja	6
2. Istorijski kontekst razvoja turizma	9
2.1. Prve turističke destinacije	10
2.2. Razvoj turizma u prvoj polovini XX veka	12
2.3. Razvoj turizma u drugoj polovini XX veka	14
2.3.1. Međunarodni turizam	16
3. Turizam i prostor	20
3.1. Teorijski okvir geografskog istraživanja turizma	24
3.1.1. Metodologija prikupljanja podataka u turizmu	26
3.1.1.1. Statističko praćenje turizma	27
3.1.1.2. Turistički informacijski sistem (TIS) i osnovni pokazatelji turističke aktivnosti	31

DEO II Geografija turističke tražnje i turističke ponude 37

1. Geografija turističke tražnje	39
1.1. Generisanje turističke tražnje – prostorne dimenzije	41
1.2. Savremeni trendovi u turističkoj tražnji	47
2. Geografija turističke ponude	50
2.1. Turistički resursi	52
2.1.1. Turističke atrakcije	53
2.1.1.1. Prirodne turističke atrakcije	54
2.1.1.2. Antropogene turističke atrakcije	71
2.1.2. Turistička infrastruktura	75
2.2. Šta je to turistički proizvod?	77
2.2.1. Vrste turističkih proizvoda	79
2.3. Saobraćaj u kontekstu razvoja turizma	89

2.3.1. Vrste saobraćaja u funkciji turističkog razvoja.	90
2.3.1.1. Železnički saobraćaj	90
2.3.1.2. Drumski saobraćaj	91
2.3.1.3. Avionski saobraćaj	92
2.3.1.4. Vodeni saobraćaj	93
2.3.1.5. Oblici putovanja	94
2.4. Vrste turizma.	96

DEO III	Uticaji turizma na prostor	103
	1. Ekonomski uticaji turizma na prostor	105
	2. Socijalni uticaji turizma	107
	3. Ekološki uticaji turizma	111
	3.1. Zaštita prostora.	114
	4. Upravljanje uticajima u turizmu	116
	4.1. Upravljanje turističkim posetama	117
	4.2. Metode zasnovane na graničnom kapacitetu.	118
	4.3. Ostale metode uvođenja principa održivosti	120
	4.4. Alternativni turizam	123
DEO IV	Organizacija, planiranje i upravljanje prostorom u turizmu	127
	1. Prostorne forme turističkog razvoja – karakteristike i kontekst	129
	1.1. Turističke enklave	130
	1.2. Turistički rizorti	132
	1.3. Turističke zone	136
	1.4. Turističke regije	137
	1.5. Destinacija	140
	2. Prostorno planiranje u turizmu	142
	2.1. Planiranje i upravljanje prostorom.	142
	2.1.1. Prostorni i urbanistički planovi.	145
	2.1.1.1. Turistička područja u prostornim planovima.	146
	3. Geografski informacioni sistem u funkciji planiranja u turizmu	149
	3.1. Upotreba GIS-a u analizama turističke tražnje i turističke ponude.	151

4. Organizacija prostora u turizmu 155

5. Turističko planiranje 159

- 5.1. Struktura i dinamika turističkog planiranja 161
 - 5.1.1. Turistički pristupi i planovi 162
 - 5.1.2. Prostorni nivoi turističkog planiranja 164

DEO V Regionalna geografija turizma 169

1. Turistička regionalizacija – globalni aspekt 171

2. Evropa 176

- 2.1. Prirodne i društvene odlike Evrope 176
- 2.2. Turistička tražnja i ponuda evropskog makroregiona 181
- 2.3. Turističke destinacije Evrope 184
 - 2.3.1. Turističke destinacije Zapadne Evrope 185
 - 2.3.1.1. Francuska 188
 - 2.3.1.2. Velika Britanija 199
 - 2.3.1.3. Nemačka 208
 - 2.3.1.4. Zemlje Beneluxa 213
 - 2.3.1.5. Alpske zemlje 218
 - 2.3.1.6. Ostale destinacije Zapadne Evrope 225
 - 2.3.2. Turističke destinacije Južne Evrope 227
 - 2.3.2.1. Španija 229
 - 2.3.2.2. Italija 238
 - 2.3.2.3. Grčka 249
 - 2.3.2.4. Ostale turističke destinacije 255
 - 2.3.3. Turističke destinacije Severne Evrope 258
 - 2.3.3.1. Faktori razvoja turizma Severne Evrope i turistička tražnja 259
 - 2.3.3.2. Geografska analiza destinacija Severne Evrope 261
 - 2.3.4. Turističke destinacije Istočne Evrope 267
 - 2.3.4.1. Faktori razvoja turizma u Istočnoj Evropi i turistička tražnja 267
 - 2.3.4.2. Geografska analiza turističkih destinacija 269

3. Ruska Federacija i susedi 288

- 3.1. Prirodne i društvene odlike Ruske Federacije i suseda ... 288
- 3.2. Turistička tražnja i turistička ponuda Ruske Federacije i suseda 292
- 3.3. Turističke destinacije Ruske Federacije i suseda 294
 - 3.3.1. Turističke destinacije Ruske Federacije 294
 - 3.3.2. Turističke destinacije ruskih suseda 298
 - 3.3.2.1. Zakavkaski region 299
 - 3.3.2.2. Centralnoazijski region 302

4. Severna Amerika	308
4.1. Prirodne i društvene odlike Severne Amerike	308
4.2. Turistička tražnja i turistička ponuda Severne Amerike . . .	312
4.3. Turističke destinacije Severne Amerike	316
4.3.1. Turističke destinacije Kanade	317
4.3.2. Turističke destinacije Sjedinjenih Američkih Država	321
5. Centralna Amerika	334
5.1. Prirodne i društvene odlike Centralne Amerike.	334
5.2. Turistička tražnja i turistička ponuda Centralne Amerike . .	336
5.3. Turističke destinacije Centralne Amerike	338
5.3.1. Turističke destinacije kopnenog dela Centralne Amerike . .	338
5.3.1.1. Meksiko	339
5.3.1.2. Ostale destinacije	342
5.3.2. Turističke destinacije ostrvskog dela Centralne Amerike . .	345
5.3.2.1. Veliki Antili	346
5.3.2.2. Mali Antili	349
5.3.2.3. Ostale destinacije	351
6. Geografija turizma Južne Amerike	356
6.1. Prirodne i društvene odlike Južne Amerike	356
6.2. Turistička tražnja i turistička ponuda Južne Amerike	358
6.3. Turističke destinacije Južne Amerike	361
6.3.1. Turističke destinacije priatlantskog regiona.	361
6.3.1.1. Brazil	362
6.3.1.2. Ostale priatlantske destinacije	366
6.3.2. Turističke destinacije andskog regiona	369
6.3.3. Turističke destinacije severnog regiona.	372
7. Afrika	376
7.1. Prirodne i društvene odlike Afrike.	376
7.2. Turistička tražnja i turistička ponuda Afrike	380
7.3. Turističke destinacije Afrike	383
7.3.1. Turističke destinacije Severne Afrike.	384
7.3.2. Turističke destinacije subsaharske Afrike	387
7.3.2.1. Istočna Afrika	388
7.3.2.2. Južna Afrika.	391
7.3.2.3. Ostrvska Afrika	394
7.3.2.4. Centralna i Zapadna Afrika	397
8. Azija	402
8.1. Prirodne i društvene odlike Azije	402
8.2. Turistička tražnja i turistička ponuda Azije	405
8.3. Turističke destinacije Azije	408

8.3.1. Turističke destinacije Jugozapadne Azije	409
8.3.1.1. Turska	410
8.3.1.2. Bliskoistočno primorje	413
8.3.1.3. Zemlje Persijskog zaliva	417
8.3.1.4. Iran	419
8.3.2. Turističke destinacije Južne Azije	420
8.3.2.1. Indija	422
8.3.2.2. Ostale destinacije	426
8.3.3. Turističke destinacije Jugoistočne Azije	429
8.3.3.1. Tajland	430
8.3.3.2. Nove destinacije – turistički „tigrovi”	432
8.3.3.3. Ostale destinacije	435
8.3.4. Turističke destinacije Istočne Azije	436
8.3.4.1. Kina	437
8.3.4.2. Ostale destinacije	441
9. Australija i Okeanija	448
9.1. Prirodne i društvene odlike Australije i Okeanije	448
9.2. Turistička tražnja i turistička ponuda Australije i Okeanije ..	451
9.3. Turističke destinacije Australije i Okeanije	453
9.3.1. Australija i Novi Zeland	454
9.3.2. Destinacije Okeanije	459
Indeks pojmova	465
Bibliografija	467

Indeks boksova

Boks 1. Mitovi i realnost u turizmu	7
Boks 2. Razvoj primorskog rizorta Brajton u Velikoj Britaniji.	11
Boks 3. Veštine koje se razvijaju kroz geografsko obrazovanje	24
Boks 4. Statistika turizma Kanade	30
Boks 5. Primer izračunavanja sklonosti ka putovanju.	33
Boks 6. Kinesko turističko tržište	43
Boks 7. Dunavski centar za kompetenciju	65
Boks 8. Turistička prezentacija Tadž Mahala (Indija).	78
Boks 9. Vinski turizam.	81
Boks 10. Britanske železnice kao deo kulturnog nasleđa.	83
Boks 11. „Mračni” turizam	84
Boks 12. Kruzing	87
Boks 13. Las Vegas – destinacija urbanog turizma.	88
Boks 14. Banjski turizam u Evropi.	99
Boks 15. Socijalni uticaj turizma na primeru Bali (Indonezija)	108
Boks 16. Ekološki efekti turističke aktivnosti u Goi (Indija)	112
Boks 17. Delta reke Okavango: primer turističke enklave.	131
Boks 18. Pataja: primer modernog primorskog rizorta	134
Boks 19. Turistička zona na severozapadnim obalama Velsa.	137
Boks 20. Turistička regija Duro (Portugalija)	138
Boks 21. Oblici i stepeni zaštite prostora	145
Boks 22. <i>Augmented reality</i> – nove tehnologije u turizmu	152
Boks 23. Korišćenje GIS-a u upravljanju Nacionalnim parkom „Kruger” (Južna Afrika)	153
Boks 24. Nacionalni nivo upravljanja: primer Maroka	164
Boks 25. Regionalni nivo upravljanja u turizmu Španije	166
Boks 26. Zagađena i degradirana priobalja Mediterana i Baltičkog mora	178
Boks 27. Faze u razvoju evropske kulture.	181
Boks 28. Upravljanje turizmom u Velikoj Britaniji	187
Boks 29. Francuska rivijera i turizam.	195
Boks 30. Banja Viši	196
Boks 31. Lurd – jedan od vodećih svetskih centara religijskog turizma	197
Boks 32. Upravljanje turističkim atrakcijama u Velikoj Britaniji	200
Boks 33. Turistička tražnja u Velikoj Britaniji – istorijska perspektiva	202
Boks 34. Stounhendž	205
Boks 35. Sajmovi u Nemačkoj	209
Boks 36. Ekološki uticaj razvoja ski-rizorta.	221

Boks 37. Ekviestrijski turizam u Irskoj	227
Boks 38. Benidorm: rizort za sve sezone	234
Boks 39. Tromso – destinacija na dalekom evropskom severu	263
Boks 40. Prag	277
Boks 41. Zlatibor – destinacija planinskog turizma.	283
Boks 42. Bajkalsko jezero – „dragulj Sibira“	298
Boks 43. Tematski parkovi kao turistički proizvod	314
Boks 44. Veliki kanjon reke Kolorado	327
Boks 45. Turizam Kostarike - model održivog razvoja	343
Boks 46. Turizam i kulturno nasleđe u staroj Havani.	347
Boks 47. Brazilske favele	363
Boks 48. Tipičan safari – sedmodnevna kenijska tura	389
Boks 49. „Prvo je stvoren Mauricijus, pa Raj, koji je stvoren po ugledu na Mauricijus“ (Mark Tven)	395
Boks 50. Japan i novi turistički proizvodi	406
Boks 51. Goa.	424
Boks 52. Aboridžinsko nasleđe: zapostavljeni turistički resurs.	450
Boks 53. Veliki koralni greben	457
Boks 54. Tahiti: izgubljeni raj?	462

Indeks tabela

Tabela 1. Međunarodni turistički dolasci i prognoze 1950 – 2030, u mil.	3
Tabela 2. Geografski elementi turističkog sistema i njihova struktura	23
Tabela 3. Osnovni i sekundarni elementi TIS-a na nivou destinacije	32
Tabela 4. Plaćeni godišnji odmor i slobodni dani u okviru državnih praznika, po zemljama, 1999. godine	43
Tabela 5. Broj registrovanih banja po zemljama Evrope	99
Tabela 6. Tehnike za sprovođenje koncepta održivog razvoja	116
Tabela 7. Politike razvoja međunarodnog turizma, od 1945. godine do danas	161

Indeks karata

Karta 1.	Itinereri putovanja u okviru „Velike ture” u XIX veku.	9
Karta 2.	Razmeštaj osnovnih klimatskih tipova na Zemlji	70
Karta 3.	Turistička regionalizacija prema kriterijumima STO-a.	172
Karta 4.	Geografski položaj i prirodne celine Evrope.	177
Karta 5.	Glavni klimatski tipovi na evropskom kontinentu.	179
Karta 6.	Turistički regioni Evrope	185
Karta 7.	Region Zapadna Evropa.	186
Karta 8.	Region Južna Evropa	228
Karta 9.	Ruska Federacija i susedi.	289
Karta 10.	Geografski položaj i prirodne celine Severne Amerike.	309
Karta 11.	Glavni klimatski tipovi u Severnoj Americi	310
Karta 12.	Geografski položaj i prirodne celine Centralne Amerike	335
Karta 13.	Geografski položaj i prirodne celine Južne Amerike	356
Karta 14.	Geografski položaj i prirodne celine Afrike.	377
Karta 15.	Geografski položaj i prirodne celine Azije	403
Karta 16.	Geografski položaj i prirodne celine Australije i Okeanije.	449

Indeks grafikona

Grafikon 1.	Rast međunarodnog turizma 1950–2030. godine	18
Grafikon 2.	Broj stranih turista i prihodi od turizma po evropskim regionima, 2016	184
Grafikon 3.	Broj stranih turista i prihodi od turizma u Ruskoj Federaciji i susedima, 2016. godine	293
Grafikon 4.	Broj stranih turista i prihod od turizma Severne Amerike, 2010-2017	316
Grafikon 5.	Broj stranih turista i prihod od turizma po regionima Centralne Amerike, 2016	338
Grafikon 6.	Broj stranih turista i prihod od turizma po regionima Južne Amerike, 2016	360
Grafikon 7.	Broj stranih turista po regionima Afrike, 2010–2016	382
Grafikon 8.	Broj stranih turista i prihod od turizma po regionima Azije, 2016	409

Indeks slika

Slika 1.	Odnos turizma, odmora i rekreacije	5
Slika 2.	Turistički sistem prema Lajperu	22
Slika 3.	Okolina Halštata (Austrija), destinacija sa celogodišnjom turističkom sezonom	56
Slika 4.	Planinska tura u Altajskim planinama, Rusija	57
Slika 5.	Biciklistička staza pored jezera Brajes u Dolomitima, Italija.	57
Slika 6.	Sveti Stefan sa Kraljičinom plažom (Crna Gora).	58
Slika 7.	Klifovita obala Moher (oblast Kler) jedna je od najposećenijih destinacija u Irskoj	58
Slika 8.	Gajnarger fjord u Norveškoj	58
Slika 9.	Kanjon reke Tare, drugi je po veličini kanjon u svetu i najveći u Evropi, dužine oko 60 km i maksimalne dubine 1.333 m.	59
Slika 10.	Krstarenje rekom Elbom, Saksonija (Nemačka)	60
Slika 11.	Maldivi, ostrva u Indijskom okeanu, biogenog su porekla i jedna su od najposećenijih turističkih destinacija	61
Slika 12.	Ada Ciganlija, rečno ostrvo na reci Savi, Beograd (Srbija).	61
Slika 13.	Čuvena „Zmajeva pećina“ na ostrvu Majorka u Španiji.	61
Slika 14.	Zemljane piramide „Đavolja varoš“ kod Kuršumlije, južna Srbija.	62
Slika 15.	Sejšeli, ostrva u Indijskom okeanu, poznata su po tropskoj klimi i prelepim plažama.	64
Slika 16.	Đerdapska klisura Dunava je njegov najatraktivniji deo	65
Slika 17.	Viktorijini vodopadi na reci Zambezi spadaju u red najatraktivnijih turističkih lokaliteta u Africi	66
Slika 18.	Vurter jezero, okolina Vilaha (Austrija), zajedno sa mnogim drugim jezerima u okolini deo su turističke ponude Karantije	67
Slika 19.	Karlove Vari su poznata i veoma stara banja u Češkoj, koja osim blagodeti termo-mineralnih izvora nudi i mnoštvo sadržaja iz domena kulturnog nasleđa	68
Slika 20.	Ostrvo Mafia u Tanzaniji poznato je po veoma atraktivnom ambijentu tropskih šuma	69
Slika 21.	Slonovska ravnica (Južna Afrika), tipičan je lokalitet afričkog safarija	69
Slika 22.	Srpska tradicionalna svadba, Sabor trubača u Guči (Srbija)	71
Slika 23.	Rimski forum sa Koloseumom, Rim (Italija)	72
Slika 24.	Latinska četvrt u Veneciji (Italija) primer je ambijentalne celine mletačkog nasleđa	73
Slika 25.	Rajačke pimnice kod Negotina (Srbija) primer je ambijentalne celine narodnog graditeljstva	73
Slika 26.	Tematski park „Vodeni svet“ u San Dijegu, Kalifornija (SAD)	75
Slika 27.	Gumbet, primorski rizort na egejskoj obali nedaleko od Bodruma (Turska), nastao je od malog ribarskog sela	79
Slika 28.	Srpski srednjovekovni manastiri nalaze se na listi Svetske kulturne baštine UNESCO	82
Slika 29.	Exit festival jedan je od najbolje ocenjenih muzičkih festivala u Evropi, održava se svake godine u julu mesecu u Novom Sadu, Srbija	86

Slika 30.	Tipovi itinerera	95
Slika 31.	Ambijentalne celine u Veneciji nisu narušene izgradnjom novih objekata koji bi odudarali od postojeće arhitekture	113
Slika 32.	Kamajura pleme u Brazilu jedno je od najugroženijih na svetu sa oko 400 pripadnika:	124
Slika 33.	Delta reke Okavango (Bocvana), jedno od sedam svetskih čuda prirode	131
Slika 34.	Baden-Baden, poznata banja u jugozapadnoj Nemačkoj, turističku ponudu bazira na sadržajima sportskog turizma (tenis, golf, jahanje, ski sportovi zimi), turizma u prirodi (okolina) i zabave (kazina)	134
Slika 35.	Limone sul Garda, tipičan je jezerski rizort na obali jezera Garda, u podnožju Alpa (Italija)	135
Slika 36.	Dolina reke Duro pod vinogradima.	139
Slika 37.	Staro gradsko jezgro Salcburga (Austrija) sa očuvanim arhitektonskim i kulturnim nasleđem	156
Slika 38.	Alhambra, dvorac i utvrđenje mavarskih vladara u Granadi (Španija) iz XII-XIV veka (Lista svetske kulturne baštine UNESCO)	157
Slika 39.	Četvrt Monmantr u Parizu (Francuska).	192
Slika 40.	Dvorac Versaj u blizini Pariza, jedan je od najposećenijih muzeja u Francuskoj	193
Slika 41.	Srednjovekovni grad Simijen la Rotond u južnoj Francuskoj sa karakterističnim poljima pod lavandom.	193
Slika 42.	Menton, gradić na Azurnoj obali, najbolji je primer kako je Francuska rivijera izgledala pre intenzivnog turističkog razvoja.	194
Slika 43.	Monte Karlo jedno je od najbogatijih mesta u Evropi sa oko 30.000 stanovnika, a danas je turistička destinacija zabave, glamura i sportskih događaja	194
Slika 44.	Benediktanski manastir Mon Sen Mišel na obali Normandije (Francuska) godišnje poseti preko 3,5 miliona turista	196
Slika 45.	Grad Dinan u Bretanji (severozapadna Francuska) specifičan je po svom položaju na brdima iznad reke, kao i dobro očuvanim građevinama iz XIII veka	196
Slika 46.	Srednjovekovni dvorac Sali na Loari (Francuska), deo je turističke ture „Dvorci Loare“	197
Slika 47.	Čuvene plaže Miramar i Velika plaža u mondenskom letovalištu Bijaric na obali Biskajskog zaliva (Zapadna Francuska)	197
Slika 48.	„Mala Venecija“ - grad Kolmar u Alzasu (Francuska), nalazi se na Alzaškoj vinskoj ruti, ali je prepoznatljiv i po upečatljivoj i dobro očuvanoj arhitekturi	198
Slika 49.	Londonski dokovi su deo restaurirane londonske luke (Engleska) i bogati su raznovrsnim sportskim, zabavnim i kulturnim sadržajima	203
Slika 50.	Zamak Vindzor, okrug Berkšir u Engleskoj, jedna je od tri zvanične rezidencije britanske kraljice i najveći stalno naseljeni zamak na svetu.	204
Slika 51.	Stratford Apon Ejvon (Engleska), kuća En Hatavej, supruge Viljema Šekspira, primer je kombinovanja kulturnog nasleđa sa ruralnim okruženjem	206
Slika 52.	Ostrvo Skaj (Škotska).	207
Slika 53.	Krstarenje Rajnom jedan je od najprodavanijih turističkih proizvoda u Nemačkoj	211

Slika 54.	Grad Lindau, u podnožju Alpa, na tromedi Nemačke, Švajcarske i Austrije, jedan je od turističkih centara na nemačkoj obali Bodenskog jezera	211
Slika 55.	Zamak nemačkog kralja Ludviga II Nojšvajštajn u Bavarskoj, datira iz druge polovine XIX veka izgrađen je u stilu nemačke romanike (od planiranih 228 prostorija dovršeno je tek 15)	211
Slika 56.	Cvinger palata u Dresdenu, Nemačka	212
Slika 57.	Amsterdam, glavni grad Holandije, poznat je po brojnim kanalima duž kojih su podignute zgrade specifične arhitekture	215
Slika 58.	Polderi u Holandiji imaju dužinu preko 17.000 km	216
Slika 59.	Briž nazivaju još i „severnom Venecijom“, a njegovo gradsko jezgro nalazi se na Listi svetske kulturne baštine UNESCO	216
Slika 60.	Selo Lauterbrunnen (Bern Oberland) predstavlja primer karakterističnih ruralnih pejzaža u Švajcarskoj	221
Slika 61.	Kicbil je jedan od najpoznatijih austrijskih centara ski-turizma	222
Slika 62.	Jezero Lungern u kantonu Obvalden (Švajcarska)	223
Slika 63.	Jezero Vajsenze u Karantiji, nedaleko od Klagenfurta (Austrija)	223
Slika 64.	Dvorac Šembrun je carska rezidencija Habsburga koja je konačno oblikovana u rokoko stilu tokom vladavine Marije Terezije	224
Slika 65.	Kuća Mukros i vrtovi u Nacionalnom parku „Kilarni“ u jugozapadnoj Irskoj	226
Slika 66.	Park Gueli u Barseloni pravi je primer Gaudijevog stila u arhitekturi	233
Slika 67.	Benidorm (Španija) poznati je primorski rizort	234
Slika 68.	Španski trg u Sevilji, primer je izuzetne mešavine stilova regionalizma, renesanse i mavarske arhitekture	235
Slika 69.	El Golfo, Tenerife (Kanarska ostrva) sa jedinstvenim zelenim jezerom i plažom od crnog peska	236
Slika 70.	Palata Sibeles, Madrid (Španija), sa fontanom, građenom u neoklasicističkom stilu	237
Slika 71.	Sveta Madalena, južni Tirol (Italija) i venci Dolomita u pozadini	241
Slika 72.	Beladio na jezeru Komo (Italija), primer je uspešno valorizovanog jezerskog priobalja	242
Slika 73.	Bazilika San Vitale u Raveni (Italija)	243
Slika 74.	Manarola, malo naselje na Ligurijskoj obali Italije, deo atraktivne ture „Cinque Terre“	244
Slika 75.	Firenca je najposećeniji grad regije Toskana (Italija)	245
Slika 76.	Trg Kampo u Sijeni (Italija), građen u obliku školjke, smatra se jednim od najlepših trgova na svetu	245
Slika 77.	Krivi toranj u Pizi je turistički simbol Italije	246
Slika 78.	San Ćiminjano, srednjovekovni gradić u Toskani (Italija), nalazi se na Listi svetske kulturne baštine UNESCO zbog svoje jedinstvene arhitekture, a poznat je i po proizvodnji belog vina i začina šafran	246
Slika 79.	Amalfi na poluostrvu Sorrento, Napolitanska rivijera (Italija)	247
Slika 80.	Ostaci antičkog pozorišta u Taormini na Siciliji i vulkan Etna u pozadini	248
Slika 81.	Plaža Kala Domestika na Sardiniji (Italija)	248

Slika 82.	Uzvišenje Akropolj uzdiže se nad Atinom i predstavlja najbolje očuvani deo antičkog materijalnog nasleđa	252
Slika 83.	Plaža Portokali na istočnoj obali poluostrva Sitonija, regija Halkidiki (Grčka)	253
Slika 84.	Palata Knosos na Kritu	253
Slika 85.	Naselje Oia na Santoriniju, primer tipične narodne arhitekture	254
Slika 86.	Ponda da Piedad, jedinstvena geomorfološka formacija na obali Algrave upotpunjava doživljaj najposećenije destinacije primorskog turizma u Portugaliji.	257
Slika 87.	Grad Porto na reci Duro (Portugalija)	257
Slika 88.	Dvorac Kronborg u Helsingoru (Danska) poslužio je kao inspiracija za Šekspirovog „Hamleta“	262
Slika 89.	Oblast Lilihamer (Norveška) popularna je destinacija nordijskih disciplina	263
Slika 90.	Selo Borgund u zapadnoj Norveškoj poznato je po očuvanim drvenim crkvama (stavkirke), koje datiraju iz perioda XII-XIII veka	263
Slika 91.	Štokholm, glavni grad Švedske, nazivaju još i „Venecijom Severne Evrope“ zbog mnogobrojnih kanala koji ga, na dužini od 190 km, povezuju sa okolnim brojnim jezerima i gradom Geteborgom	264
Slika 92.	Polarna svetlost u selu Muonion, na severu Finske	265
Slika 93.	„Plava laguna“ kod Rejkjavika (Island) je geotermalna banja čiji su izvori bogati silicijumom i sumporom, sa prosečnom temperaturom vode 37-39°C	266
Slika 94.	Detifos (Island), najmoćniji vodopad Evrope visine 44 m, formira se od vode obližnjeg lednika Vatnajokul	266
Slika 95.	Vevel dvorac kralja Kazimira III Velikog, na obalama Visle u Krakovu (Poljska), datira iz XIII-XIV veka	272
Slika 96.	Bukurešt, glavni grad Rumunije, nazivan je „Parizom Istočne Evrope“ zbog specifične arhitekture	275
Slika 97.	Zgrada Parlamenta u Bukureštu (Rumunija) specifičnog neoklasičnog stila	275
Slika 98.	Albena je jedan od najvećih primorskih rizorta na bugarskoj crnomorskoj obali.	276
Slika 99.	Karlov most u Starom gradu, Prag (Češka)	278
Slika 100.	Zgrada Parlamenta u Budimpešti je najposećeniji lokalitet u Mađarskoj.	278
Slika 101.	Bledsko jezero deo je Nacionalnog parka „Triglav“, Slovenija	281
Slika 102.	Ostrvo Hvar u Dalmaciji (Hrvatska) jedno je od najsunčanijih i najposećenijih ostrva na Jadranu.	281
Slika 103.	Pešića jezero na planini Bjelasica, Nacionalni park „Biogradska gora“	282
Slika 104.	Mogren plaža u Budvi, Crnogorsko primorje	282
Slika 105.	Uklješteni meandri reke Uvac, jugozapadna Srbija	283
Slika 106.	Ruski metro je podzemna železnica sa najvećim brojem prevezenih putnika na svetu i jedinstvenim arhitektonskim rešenjima podzemnih stanica.	295
Slika 107.	Sv. Sergijevska Lavra (XIV), nalazi se u gradu Sergijev Posad („Zlatni prsten“ Moskve), najvažniji je ruski manastir i duhovni centar Rusije.	296
Slika 108.	Zimska palata u Sankt Peterburgu, deo kompleksa muzeja „Ermitaž“, drugog najvećeg muzeja na svetu	296
Slika 109.	Nacionalni park „Altaj“ jedan je od najposećenijih u azijskom delu Rusije	297

Slika 110.	Panorama Starog grada u Tbilisiju (Gruzija) sa tvrđavom Narikala	300
Slika 111.	Manastir Hor Virap (VII) sa svetom planinom Ararat u pozadini, jedan je od najvećih i najpoznatijih manastira u Jermeniji	300
Slika 112.	Centar Bakua, glavnog grada Azerbejdžana, sa čuvenim neboderima „Tri plamena Bakua“	301
Slika 113.	Turistički potencijali Kazahstana u domenu prirodnog nasleđa su veoma veliki i raznovrsni	303
Slika 114.	Sah-i Zind memorijani kompleks u Samrkandu (Uzbekistan), gradu koji je star oko 2.700 godina i koji je tokom srednjeg veka bio najbogatija trgovačka stanica na „Putu svile“	304
Slika 115.	Zgrada Flatajron u centru Toronta sagrađena je krajem XIX veka i jedan je od simbola ovog grada, Ontario (Kanada)	318
Slika 116.	Hotel „Dvorac Frontenjak“, u Kevebek Sitiju (Kanada), podignut je krajem XIX veka kao hotel državne železnice (preko 600 soba i 18 spratova)	319
Slika 117.	Rizort Lejk Luis u Nacionalnom parku „Banf“ (Kanada) svetski je poznata turistička destinacija	320
Slika 118.	Topšam selo u Vermontu (SAD), poznato po izuzetnim pejzažima jesenjih listopadnih šuma	323
Slika 119.	Četvrt Menhetn u Njujorku je centar biznisa i zabave, najskuplji deo grada koji „nikada ne spava“	323
Slika 120.	Priobalje Atlantik Sitija sa tipičnim linijskim pravcem pružanja rizorta	324
Slika 121.	Čuveni drvored hrastova na Vormslou plantaži, jednoj od najčuvenijih u vreme konfederacijskog saveza južnih država, postao je set mnogih filmskih i TV projekata	325
Slika 122.	Ostrvo Islamorada, jedno od ostrva arhipelaga Florida Kiz, SAD	326
Slika 123.	Čuvena „Potkovica“, uklješteni meandar u kanjonu reke Kolorado, SAD	327
Slika 124.	Las Vegas, SAD	328
Slika 125.	Veliki izvor u Nacionalnom parku „Jelouston“ predstavlja najveći topli izvor u SAD i treći po veličini u svetu (dubine oko 50 m i prosečne temperature vode oko 70°C)	329
Slika 126.	Centar Los Anđelesa u Kaliforniji, SAD	330
Slika 127.	Grad Honolulu na ostrvu Oahau (Havaji)	330
Slika 128.	Ostrvo Kauai jedno je od Havajskih ostrva na kome je turizam ograničen	330
Slika 129.	Letovaliste Akapulko na pacifičkoj obali Meksika tipičan je linijski primorski rizort.	340
Slika 130.	Pogled sa Piramide Meseca na Piramidu Sunca i Aveniju mrtvih, arheološki lokalitet majanske civilizacije u Teotihuakanu, na oko 40 km severoistočno od Meksiko Sitija, Meksiko	341
Slika 131.	Meksičko letovaliste Kankun odlikuje se ponudom izuzetno luksuznih hotela i odličnim uslovima za razvoj 3S turizma	341
Slika 132.	Oko petine ukupne površine Kostarike je pod nekim vidom zaštite, najvećim delom kao nacionalni parkovi i prirodni rezervati	344
Slika 133.	Zgrada Velikog pozorišta u Staroj Havani, Kuba	347
Slika 134.	Spuštanje niz Marta Bri reku na bambusovim splavovima popularna je turistička atrakcija u Jamajci	348

Slika 135.	Rajska plaža u Botton zalivu na Barbadosu, jedna je od najvećih turističkih atrakcija na ostrvu	351
Slika 136.	„Atlantis rizort“ na ostrvu Nasau, Bahami	352
Slika 137.	Karneval škola sambe u Rio de Žaneiru (Brazil) najpoznatiji je karneval u svetu	363
Slika 138.	Autohtono pleme u amazonskoj prašumi, Brazil	364
Slika 139.	Ostrvo Fernando de Noronja, nalazi se na oko 400 km od obale Brazila u Atlantiku i jedno je od ekskluzivnih primorskih rizorta u ovoj zemlji	365
Slika 140.	La Boca, čuveni priobalni kvart u Buenos Airesu, karakterističan je po koloritnim ulicama i zgradama, a poznat je i kao kolevka tanga.	367
Slika 141.	Nacionalni park „Perito Moreno“ u Patagoniji (Argentina) sa čuvenim istoimenim lednikom	368
Slika 142.	Vrh Los Kuenos na Andima i jezero Pehoe u Nacionalnom parku „Tores del Paine“ u Čileu	370
Slika 143.	Planina duginih boja u regiji Kusko (Peru), 5.200 m nadmorske visine	371
Slika 144.	Kutubija džamija u Marakešu, Maroko	385
Slika 145.	Čefčauen („plavi grad“) u severoistočnom Maroku, poznati je turistički lokalitet između Tangiera i Tetuan, specifičan po plavičastoj nijansi građevina	385
Slika 146.	Poznato letovalište Hurgada na obali Crvenog mora (Egipat)	386
Slika 148.	Piramide i Sfinga u Gizi (Egipat)	386
Slika 147.	Koralni grebeni Crvenog mora, obala Egipta	386
Slika 149.	Nacionalni park „Masai Mara“ u Keniji	390
Slika 150.	Kendava plaža u Zanzibaru, tanzanijskom ostrvu u Indijskom okeanu	390
Slika 151.	Kejptaun u Južnoj Africi jedna je od najposećenijih turističkih destinacija	392
Slika 152.	Nacionalni park „Viktorijini vodopadi“ u Zimbabveu najveći su vodopad na svetu prema širini (1.708m)	393
Slika 153.	Nacionalni park „Hvange“ u Zimbabveu	393
Slika 154.	Mauricijus i planina Morn Brbant sa čuvenom plavom lagunom i podvodnim vodopadom.	395
Slika 155.	Sejšelska ostrva jedna su od najposećenijih destinacija 3S turizma na svetu.	396
Slika 156.	Sveta Sofija je primer vizantijske umetnosti, kasnije pretvorena u džamiju, a danas u muzej, Istanbul (Turska)	411
Slika 157.	Bodrum je jedno od najposećenijih turskih letovališta na egejskoj obali.	412
Slika 158.	Stari grad u Jerusalimu nalazi se na Listi svetske kulturne baštine UNESCO kao lokalitet od izuzetnog kulturnog značaja za tri kulture: jevrejsku, hrišćansku i islamsku	414
Slika 159.	Srebrna zvezda u Crkvi Hristovog rođenja u Vitlajemu označava mesto rođenja Isusa Hrista.	415
Slika 160.	Stari grad Petra svedoči o nekada moćnoj Nebateanskoj civilizaciji, Jordan	415
Slika 161.	Hotel „Burdž el Arab“ jedan je od simbola Dubaija (UAE), podignut na veštačkom ostrvu i treći je najviši hotel na svetu sa 202 sobe	418
Slika 162.	Isfahan je iranski grad čuven po izuzetnim primerima islamske arhitekture	420

Slika 163.	Mauzolej mogulskog kralja Hamajana iz XVIII veka, izuzetan je primer persijske arhitekture, Delhi (Indija)	423
Slika 164.	Mauzolej Tadž Mahal u Agri (Indija) posvećen je supruzi mogulskog šaha Džahana (XVII vek)	423
Slika 165.	Arambol plaža u Goi, Indija	424
Slika 166.	Festival slonova u Kerali, Indija	425
Slika 167.	Nemš Bazar, grad u Kumba distriktu (Nepal), naseljen dominantno šerpasima, etničkoj tibetanskoj zajednici koja se uglavnom bavi vodičkim poslom turističkih tura na Himalaje	427
Slika 168.	Ra atol, Maldivi.	428
Slika 170.	Severni Tajland poseduje najočuvanije primere sijamske civilizacije	431
Slika 169.	Čuveno ostrvo Koh Samui, Tajland	431
Slika 171.	Singapur se odlikuje savremenim arhitektonskim stilom	433
Slika 172.	Ostrvo Padar (Indonezija) popularno je među turistima usmerenim na proizvode specijalnih interesovanja	434
Slika 173.	Izuzetni pejzaži terasastih pirinčanih polja u Mu Kang Čai provinciji, Vijetnam	434
Slika 174.	Angkor je arheološki lokalitet iz perioda IX-XV veka, prostire se na oko 400 km ² uključujući i okolnu šumu i predstavlja staru prestonicu Kmerskog carstva, Kambodža	435
Slika 175.	Drevni grad Bagan u Mjanmaru, prestonica nekadašnjeg Paganskog kraljevstva (IX-XIII veka), sa preko 10.000 budističkih hramova, pagoda i manastira (danas očuvano oko 2.200)	435
Slika 176.	Terakota ratnici (Severna Kina) predstavlja kolekciju od preko 7.000 skulptura vojnika i konja u prirodnoj veličini, napravljenih od gline i pronađenih u grobnici prvog kineskog imperatora, Čin Ši Huang (III vek p.n.e.)	438
Slika 177.	Centar i priobalje Šangaja, Kina.	438
Slika 178.	Statua Velikog Bude iz Lašana, na ušću reka Dadu i Min u južnom Sečuanu (Kina), isklesana je u steni i najveća je Budina statua na svetu (71 m)	439
Slika 179.	Džinovske pande u sečuanskim nacionalnim parkovima jedna su od najvećih turističkih atrakcija	439
Slika 180.	Krstarenje rekom Li kroz oblast Guilin, specifičnoj po brojnim krečnjačkim formama reljefa, jedan je od najtraženijih turističkih proizvoda u južnoj Kini	440
Slika 181.	Kusatsu onsen, banjski rizort na ostrvu Hokaido, jedan je od najposećenijih u Japanu sa tradicijom dugom nekoliko vekova (13 otvorenih bazana).	442
Slika 182.	Zlatni paviljon u Kjotou (Japan) predstavlja zen-budističko nasleđe i zajedno sa vrtovima čini deo arhitektonske celine.	443
Slika 183.	Arašijama bambusova šuma u blizini Kjotoa, prirodna šuma bambusa sa uređenim šetnim stazama	443
Slika 184.	Dangdaemun centar predstavlja jedan od urbanih simbola Seula, Južna Koreja	444
Slika 185.	Panorama sidnejske luke sa zgradom Opere i čuvenim sidnejskim mostom, Australija.	455
Slika 186.	Geomorfološka formacija „Tri sestre“ u Nacionalnom parku „Plave planine“, Australija	456

Slika 187.	Plaža „Surferski raj“ na Zlatnoj obali, Australija	456
Slika 188.	Deo Velikog koralnog grebena, severoistočna obala Australije	457
Slika 189.	Šampanjsko jezero u Tajnovitim vodama u oblasti Rotorua, Novi Zeland	458
Slika 190.	Filmski setovi za čuvenu trilogiju „Gospodar prstenova“ postali su velika turistička atrakcija, Južno ostrvo (Novi Zeland)	459
Slika 191.	Ratnici papuanskog plemena Jafi u tradicionalnoj nošnji, Papua Nova Gvineja	460
Slika 192.	Plaža Tihekau, ostrvo Tahiti (Francuska Polinezija), sa karakterističnim bungalovima na vodi	462
Slika 193.	Južna Laguna (Palau) su vulkanska nenaseljena ostrva zaštićena, kao rezervat biosfere UNESCO	464

Izrazi zahvalnosti

Izradu ovog udžbenika je sugestijama i komentarima, podacima i tehničkom podrškom pomoglo mnogo ljudi i institucija zbog čega želim da im se posebno ZAHVALIM:

- Dragim kolegama, recenzentima, prof. dr Bojanu Zečeviću, prof. dr Goranu Petkoviću i prof. dr Mirku Grčiću
- Organizacijama, kompanijama i institucijama koje su svojom podrškom omogućile visok kartografski, grafički i sadržinski kvalitet udžbenika: kompaniji *GDi Solutions*, *Dunavskom centru za kompetenciju*, Opštini Čajetina i *Turističkoj organizaciji Zlatibora*
- Centru za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu
- Lektoru Aleksandri Ristović i tehničkom uredništvu na čelu sa kompanijom *Čugura print* i gospodinu Banetu Paniću
- Kolegama i prijateljima koji su ovoj knjizi posvetili deo svog vremena, znanja i ličnih fotografija: Vladimiru Maniću, Vasiljki Roman, Radmili Jovanović, Milosavu Đokoviću, Đorđu Božiću, Srđanu Dragićeviću, Milošu Terentiću, Jeleni Popović.

Uvod u geografiju turizma

I

Ciljevi poglavlja:

Na kraju ovog poglavlja studenti će biti u stanju da:

- Razumeju pojmove turizam, odmor, rekreacija i turistička industrija i shvate njihove međusobne odnose;
- Analiziraju istorijski razvoj turizma sa aspekta uticaja različitih faktora, analizirajući pojedine vrste turizma kroz razvoj domaćeg i međunarodnog turističkog tržišta;
- Razumeju značaj prostora u razvoju turizma i objasne prostorne dimenzije turizma kao ekonomske delatnosti;
- Objasne pojam turističkog sistema i razumeju odnos između njegovih komponenti;
- Poznaju različite kategorije statističkog praćenja turizma i ključne indikatore turističke aktivnosti u prostoru;
- Razumeju strukturu, značaj i obuhvat sistema satelitskih računa u turizmu (SRT) i
- Koriste različite metode za analizu turističke aktivnosti u prostoru, a na osnovu raspoloživih statističkih podataka.

Dolina Orsija, Toskana (Italija)
Izvor: Shutterstock

EVROPA

671
milijon stranih
turista godišnje

51%
svih međunarodnih
turističkih kretanja

preko
440
milijardi dolara
prihoda od turizma

5
evropskih zemalja
je među prvih
top deset destinacija
u svetu

Karta 4. Geografski položaj i prirodne celine Evrope

Izvor: ESRI, sopstvena obrada

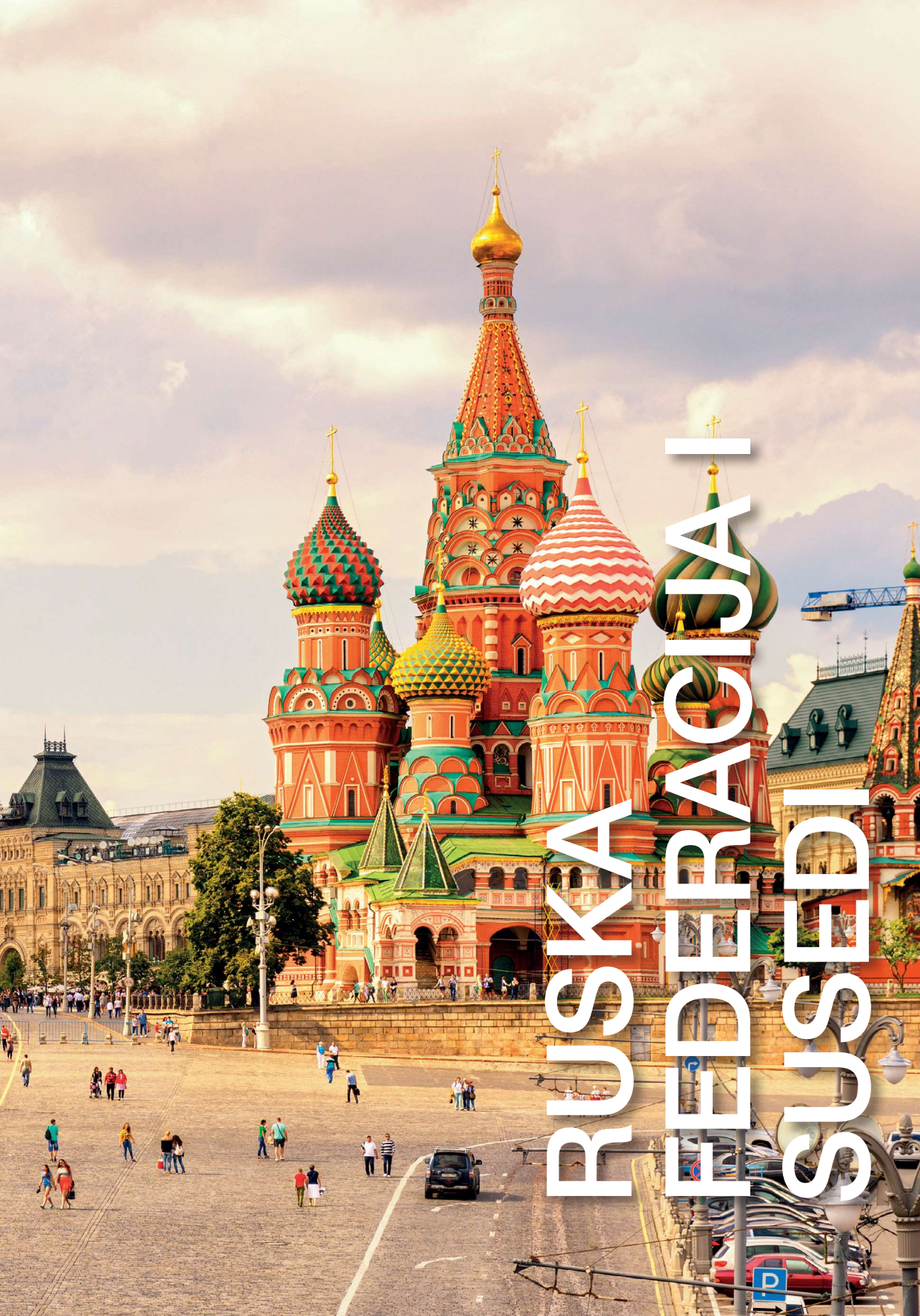
Istorija Evrope je veoma bogata. Kolevka je antičke kulture, Industrijske revolucije i kapitalizma, ali i poprište svetskih ratova, prostor sa najvećom političkom integracijom na svetu – Evropskom unijom. Ekonomsko-geografski položaj evropskog kontinenta je, takođe, dosta povoljan jer su zapadni i severni delovi izuzetno ekonomski razvijeni, sa solidno razvijenim Jugom i veoma uspešno okončanim tranzicionim procesima u ekonomija bivših komunističkih i socijalističkih zemalja na Istoku.

Kada je reč o **prirodnim odlikama** evropskog kontinenta, one su dominantno određene njenim geografskim položajem i geološkom istorijom:

- U **reljefu** Evrope dominiraju dva tipa planinskih oblasti. Prva je visokoplaninska zona u središnjem i južnom delu kontinenta (Pirineji, Alpi, Apenini, Dinaridi, Karpati i Pinidi). Ove se planine odlikuju velikim nadmorskim visinama, strmim padinama i diseciranim reljefom, sa velikim brojem klisurastih i kanjonskih rečnih dolina. Druga, niža planinska zona, karakteristična je za Britanska ostrva, Skandinavsko poluostrvo i nisku planinsku

Kremlj i crkva Svetog Vasilija na Crvenom trgu, Moskva (Rusija)
Izvor: Shutterstock

Rusija

najveća država sveta
po prostanstvu

25

miliona stranih
turista godišnje

18%

godišnji rast domaće
turističke tražnje

među

Top 10

turističkih tržišta
u svetu

Karta 9. Ruska Federacija i susedi

Izvor: ESRI, sopstvena obrada

ruski južni susedi najvećim delom oslonjeni upravo na saradnju sa Ruskom Federacijom. Uzimajući u obzir celokupan geografski, a posebno saobraćajni položaj, kao i odnos prema glavnim izvorima turističke tražnje, može se zaključiti da Rusija i susedi imaju relativno slab i turističko-geografski položaj.

Prirodne odlike Ruske Federacije najbolje se odslikavaju kroz analizu njenih geomorfoloških, klimatoloških i hidroloških karakteristika:

- **Reljef** Rusije je raznovrstan i njime dominiraju dve velike nizije: Istočnoevropska niziya, koja obuhvata čitavu Istočnu Evropu i evropski deo Rusije, i Zapadnosibirska niziya, koja se prostire istočno od planine Ural (karakteristična po zamočvarljenom terenu koji presecaju tokovi Oba i Jeniseja). Osim planine Ural koja se prostire meridijanski i razdvaja azijski od evropskog dela zemlje, ovoj grupi gromadnih formacija pripadaju i Stanovojske i Jablanojske planine na jugoistoku Rusije, kao i Sibirska visoravan koja zauzima centralni i istočni deo azijske Rusije. Na jugozapadu uzdižu se visoki planinski

Indeks pojmova

Simboli

3S turizam 79

A

agroturizam 81
alternativni turizam 98, 123
ambijentalne turističke atrakcije 72
antropogene turističke atrakcije 71
atrakcijska sinteza 53
avanturistički turizam 87

B

banja 67
banjski turizam 99
Batlerov model 140

C

centralni turistički distrikt (CTD) 156

D

demonstracioni efekat 107
destinacija 140
digitalna kartografija 149
Doksijev model 109
domaći turizam 6

E

efektivna ili stvarna tražnja 39
ekonomsko-geografski pristup 20
ekoturizam 98
emitivne turističke oblasti 22
enklave 130
etnografske turističke atrakcije 71

F

frekvencija putovanja 33
frontalni regioni 155
funkcionalna kategorizacija 53
funkcionalna klasifikacija 53

G

geografski informacioni sistem (GIS) 54, 149
geomorfološke turističke atrakcije 55
granica prihvatljive promene 119
granski pristup 21

H

hidrološke turističke atrakcije 63

I

indeks generisanja potencijalne tražnje 33
indeks saturacije turistčkom tražnjom 31
inkluzivna tura 97
inkrementalni planovi 163
itinerer „destinacija i produžena putovanja“ 94
itinerer „jedna destinacija“ 94
itinerer „tranzit i obilazak destinacije“ 94

K

Koenova tipologija 46
komodificiranost 52
komodifikacija 107
kompleksna valorizacija 53
kongresni turizam 87
kratak odmor 89
krstarenje 87
kružna tura 89
kružni itinerer 94
kulturna erozija 108
kulturni turizam 96

L

lokalno orijentisan pristup 162

M

masovni turizam 97
master planovi 163
međunarodni turizam 6
metoda graničnog kapaciteta 118
model turističke motivacije 41
moderan rizort 133
„mračni turizam“ 83

N

nacionalni turizam 7
namena prostora 142
nautički turizam 100
nezavisno putovanje 97

O

odmor 5

P

parcijalna valorizacija 53
planinski turizam 98
poseta rodbini i prijateljima 85
poslovni turizam 96
prikrivena tražnja 39
primorski turizam 98
prirodne turističke atrakcije 54
pristup pojačavanja 162
procena uticaja na životnu sredinu 120
prosečna dužina boravka 31
prostorni plan 143
prostorni pristup 162
prostorno planiranje 143
prostorno zoniranje 114, 117

R

razvoj ekoturizma 123
receptivne turističke oblasti 22
regionalni pristup 20
rekreacija 5
religijski turizam 84

rezervisanje prostora 144
 rizort 132
 ruralni turizam 100

S

satelitski računi u turizmu – SRT 29
 sistemski planovi 163
 sklonost ka putovanju 33
 Smitova tipologija turista 47
 sportski turizam 80
 statistika obima 28
 statistika potrošnje 28
 statistika profilisanja 28
 strateški planovi 145

T

tematski parkovi 74
 tradicionalni rizort 12
 transgranične turističke regije 140
 turistička industrija 8
 turistička regija 137
 turistička resursna revizija (TRR) 54
 turistička tražnja 39
 turistička valorizacija 53
 turistička zona 136
 turistički funkcijski indeks (Tf) 132

turistički inforamcioni sistem (TIS) 31
 turistički pravci 22
 turistički proizvod 78
 turistički resursi 52
 turistički sistem 22
 turizam 4
 turizam događaja 85
 turizam dolazećih turista 6
 turizam mladih 97
 turizam nasleđa 81
 turizam odlazećih turista 6
 turizam odmora 96
 turizam posebnih kategorija 97
 turizam srodnih interesovanja 96
 turizam „trećeg doba“ 97
 turizam u prirodi 80

U

umetničke turističke atrakcije 72
 unutrašnji turizam 7
 upravljački model turističke optimizacije
 – UMT0 121
 upravljanje (regulacija) razvoja 144
 upravljanje turističkim posetama 117
 urbani turizam 99
 usmeravanje razvoja 144

V

velika tura 9
 velnes 85
 vinski turizam 81

Z

zaleđinski regioni 155
 zaštita prostora 114, 144
 zdravstveni turizam 85

Bibliografija

- Agrawal, S., Ball, R., Shaw, G., Williams, A., (2000). **The geography of tourism production: uneven disciplinary development**, *Tourism geographies*, 2(3), pp. 241–263.
- Altinay, L., Paraskevas, A., (2008). **Planning Research in Hospitality and Tourism**, „Elsevier“, Oxford.
- Ashworth, G.J., Page, S.J., (2011). **Progress in tourism management: urban tourism research: recent progress and current paradoxes**, *Tourism Management*, 32, pp. 1–15.
- Bao, J., (2002). **Tourism geography as the subject of doctoral dissertations in China, 1989–2000**, *TourismGeographies*, 4(2), pp. 148–152.
- Barbier, B., Pearce, D., (1984). **The geography of tourism in France: Definition, Scope and Themes**, *GeoJournal*, 9(1), pp. 47–53.
- Boers, B., Cottorell, S., (2007). **Sustainable tourism infrastructure planning: a GIS-supported approach**, *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, Vol.9 (1), pp. 1–21.
- Boniface, B., Cooper, Ch., Cooper, R., (2014). **Worldwide Destinations: The Geography of Travel and Tourism**, 7th edn, „Routledge“, Oxon and New York.
- Boyd, S., Butler, R., (1993). **Identifying areas for ecotourism in Northern Ontario: Application of a geographical information system methodology**, *Journal of Applied Recreation Research*, 19(1), pp.41–66.
- Britton, S., (1982). **The political economy of tourism in the third world**, *Annals of Tourism Research*, 9(2), pp. 331–358.
- Britton, S., (1991). **Tourism, capital and place: towards a critical geography of tourism**, *Environment and Planning D: Society and Place*, 9, pp. 451–478.
- Brown, R., (1935). **The business of recreation**, *Geographical Review*, 25, pp. 467–475.
- Butler, R., (1980). **The concept of a tourist area cycle of evolution, implications for management of resources**, *Canadian Geographer*, 24(1), pp. 5–12.
- Butler, R., (2004). **Geographic Research on Tourism, Recreation, and Leisure: Origins, Areas, and Directions**, *Tourism Geographies*, 6(2), pp. 143–162.
- Butler, R., Boyd, S., (2000). **Tourism and National Parks. Issues and Implications**, „Wiley“, Chichester.
- Candela, G., Figini, P., (2010). **The Economics of Tourism Destinations**. „Springer“, London.
- Carlson, A., (1938). **Recreation industry of New Hampshire**, *Economic Geography*, 14, pp. 255–270.
- Cartier, C., Lew, A. A., (2005). **Seductions of Place – Geographical Perspectives on Globalization and Touristed Landscapes**, „Routledge“, London and New York.
- Chen, C., (1985). **Research on tourism evaluation of physiognomy**, *Journal of Henan University (Natural Science)*, 1, pp. 65–74.
- Cohen, E., (2014). **„Alternative tourism“ – A Critique**, *Tourism Recreation Research*, Vol. 12 (2), pp. 13–18.
- Coles, T., Hall, C.M., Duval, D., (2005). **Mobilizing tourism: a post-disciplinary critique**, *Tourism Recreation, Research* 30(2), 31–41.
- Cooper, Ch., (2003). **Classic Reviews in Tourism**. „Chanel View Publications“, Clevedon.
- Cooper, Ch., Hall, C. M., (2008). **Contemporary Tourism: An International Approach**. „Elsevier“, Oxford.
- Coppock, J., (1977). **Second Homes: Curse or Blessing?**, „Pergamon Press“, Oxford.
- Coulls A., Divall C., Lee R., (1999). **Railways as world heritage sites**, Occasional Papers for the World Heritage Convention “International Council on Monuments and Sites (ICOMOS)“.
- Ćirković, S., (2005). **Turistička valorizacija arheoloških lokaliteta u Srbiji**, „SGD“, Beograd.
- Deasy, G., (1949). **The tourist industry in a north woods county**, *Economic Geography*, 25(2), pp. 240–259.
- D’Hautserre, A-M., (1999). **The French mode of social regulation and sustainable tourism development: the case of Disneyland in Paris**, *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, Vol.1(1), pp. 86–107.
- Deng, Y, Wang, Z., (2003). **Several geocomputation problems on tourism distribution center planning**, *Acta Geographica Sinica*, 58(5), pp. 781–788.
- Dobson, J.E., (2007). **Bring back geography!**, *ArcNews*, 29(1), pp. 1–5.

- Dorđević, D., Kostadinović, I., (2014). **Održivi razvoj i planiranje turističkog prostora**, „Globalisation challenges and the socioeconomic environment of the EU“, International Scientific Conference, Faculty of Business and Management Sciences, Novo Mesto, Slovenija, pp. 120-124.
- Edgell, D., L., DelMastro A., M., Smith, G., Swanson, R., J., (2008). **Tourism Policy and Planning: Yesterday, Today and Tomorrow**, „Elsevier“, Amsterdam and London.
- Feng, X., Bao, H., (1999). **Preliminary research on tourist activity influence upon the soil and cover plant of scenic spot**, *Journal of Natural Resources*, 14(1), pp. 75-78.
- Fennell, D., (1999). **Ecotourism: An Introduction**. „Routledge“, London.
- Gilbert, E., (1939). **The growth of inland and seaside health resorts in England**, *Scottish Geographical Magazine*, 55, pp. 16-35.
- Goodchild, M. (2004). **GIS Science, geography, form and process**, *Annals of The Association of American Geographers*, 94(4), pp. 709-714.
- Gössling, S., Hall, C.M., (2006). **Tourism and Global Environmental Change**, „Routledge“, London.
- Graci, S., (2013). **Collaboration and partnership development for sustainable tourism**, *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, Vol.15 (1), pp. 25-42.
- Grčić, M., (2008). **Organizacija i zaštita prostora u turizmu** (predavanja), Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
- Guo, L., Bao, J., (1990). **Review on Chinese tourist geography and its prospect**, *Geographical Research*, 9(1), pp. 78-87.
- Guo, L., Wu, B., (2000). **Study on the Tourist Resources Classification System and Types Evaluation in China**, *Acta Geographica Sinica*, 55(3), pp. 294-301.
- Hall C. M., (2008). **Tourism Planning – Policies, Processes and Relationships**, 2nd edn., „Pearson Prentice Hall“, Harlow.
- Hall, C.M., (2009). **Geography of Tourism**, *Tourism Geographies*, Vol. 11, No. 1, pp. 2-22.
- Hall, C.M., Johnston, M. (Eds), (1995). **Polar Tourism: Tourism in the Arctic and Antarctic Regions**, „Wiley“, Chichester.
- Hall, C. M., Lew, A., (2009). **Understanding and Managing Tourism Impacts: An Integrated Approach**, „Routledge“, London.
- Hall, C.M., Page, S. (2014). **The Geography of Tourism and Recreation: Space, Place and Environment**, 4th edn., „Routledge“, London.
- Hall, C. M., Williams, M. A., Lew, A. A., (2004). **Tourism: Conceptualization, Institutions, and issues**. U Lew A. A., Hall C. M., Williams M. A. (eds), *A Companion to Tourism*, „Blackwell Publishing“, Oxford.
- Ioannides, D., Debbage, K.G. (eds), (1998). **The Economic Geography of the Tourist Industry. A Supply Side Analysis**, „Routledge“, London.
- Jovanović, V., (2015). **Tematski turizam**, Univerzitet Singidunum, Beograd.
- Latham J., Edwards Ch., (2003). **The Statistical Measurement of Tourism**. U Cooper, Ch. (ed.), *Classic Reviews in Tourism*, „Chanel View“, Clevedon, pp. 55-76.
- Lazar, L., Košić, K., (2007). **Turistička geografija**, „Univerzitet u Novom Sadu, PMF – Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo“, Novi Sad.
- Lazzarotti, O., (2002). **French tourism geographies: A review**, *Tourism Geographies*, 4(2), pp. 135-147.
- Leiper, N., (1979). **The framework of tourism. Toward a definition of tourism, tourist and the tourism industry**, *Annals of Tourism Research* 6, 390-407.
- Lennon, J. (ed.), (2003). **Tourism Statistics: International Perspectives and Current Issues**, „Continuum“, London.
- Lew, A., Hall, C. M., Dallen, J. T., (2008). **World Geography of Travel and Tourism, A Regional Approach**, „Elsevier“, Oxford.
- Lew, A., Hall, C. M., Williams, A.M. (eds), (2004). **A Companion to Tourism**, „Blackwell“, Oxford.
- Li, L., (1987). **GIS for the tourism professional**, *Proceedings of the American Society for Photogrammetry and Remote Sensing*, 2, pp. 657-665.
- Li, L., (1995). **A discussion on the positioning of tourism resort image**, *Tourism Tribune*, 3, pp. 29-31.
- Liu, Z., Wang, Y., (2001). **Landscape ecology and ecotourism planning/management**, *Geographical Research*, 20(2), pp. 206-212.
- Lovelock, C., Gummeson, E., (2004). **In search of a new paradigm and fresh perspectives**, *Journal of Service Research* 7(1), pp. 20-41.
- Lui, V., Kuo, Y., Fung, J., Jap, W., Hsu, H., (2012). **China's Travel and Tourism Market Takes Off**, <https://www.chinabusinessreview.com/chinas-travel-and-tourism-market-takes-off/>, pregledano dana 8.3.2018. godine

- Kreisel, W., (2004). **Geography of leisure and tourism research in the German-speaking world: Three pillars to progress**, *Tourism Geographies*, 6(2), pp. 163–185.
- Mancini, M., (2010). **Selling Destinations: Geography for Travel Professionals**, 5th edn., „Delmar Cengage Learning“, New York.
- Marcouiller, D.W., Prey, J., (2005). **The tourism supply linkage: recreational sites and their related natural amenities**, *Journal of regional Analysis & policy*, 35, pp. 23–32.
- Marsh, J., (1975). **Tourism as a factor in national and regional development**, Occasional Paper 4, Department of Geography Trent University, Peterborough.
- Mathieson, A., Wall, G., (1982). **Tourism: Economic, Physical and Social Impacts**, „Longman“, London.
- Mayo, E.J., Jarvis, L.P., (1981). **The Psychology of Leisure Travel, Effective Marketing and Selling of Travel Services**, „CBI Publishing“, Boston.
- Mercer, D., (1970). **The Geography of Leisure: A Contemporary Growth Point**, *Geography*, 55(3), pp. 261–273.
- McMurray, K., (1930). **The use of land for recreation**, *Annals of the Association of American Geographers*, 20, pp. 7–20.
- Murphy, P., (1963). **Geography and outdoor recreation: An opportunity and an obligation**, *Professional Geographer*, 15(5), pp. 33–34.
- Murphy, P., (1985). **Tourism: A Community Approach**, „Methuen“, New York.
- Nepal, S., (2000). **Tourism and environment in the Nepalese Himalaya: Opportunities and constraints**, *Annals of Tourism Research*, 27(3), pp. 661–681.
- Nepal, S., (2005). **Tourism and remote mountain settlements: Spatial and temporal developments of tourist infrastructure in the Mt Everest Region, Nepal**, *Tourism Geographies*, 7(2), pp. 205–227.
- Nepal, S., (2009). **Traditions and Trends: A Review of Geographical Scholarship in Tourism**, *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, Vol. 11 (1), pp. 2–22.
- Nepal, S., Nepal, S., K., (2004). **Visitor impacts on trails in the Sagarmatha (Mt. Everest) National Park, Nepal**, *Ambio*, 33(6), pp. 334–340.
- Niu, Y., (1999). **Sustainable tourism, ecotourism and implementation**, *Geographical Research*, 18(2), pp. 179–184.
- Olds, K., (1998). **Urban mega-events, evictions and housing rights: the Canadian case**, *Current Issues in Tourism*, 1(1), pp. 2–46.
- Page, J. S., Dowling, K.R., (1988). **Ecotourism**. „Printice Hall“, London.
- Patmore, J., (1968). **The spa town of England and Wales**, in: Beckinsale, G. (Ed.) *Problems of Urbanization*, „Methuen“, London, pp. 168–194.
- Pavlović, S., (2011). **Etnološke osnove turizma**, „Geografski fakultet Univerzitet u Beogradu“, Beograd.
- Pearce, G. D., (1979). **Towards a geography of tourism**, *Annals of Tourism Research*, July/Sept, pp. 245–272.
- Pearce, G. D., (1995). **Alternative Tourism: Concepts, Classifications, and Questions**, u knjizi Valene, L.S., Eadington, R.W., (Eds). *Tourism Alternatives – Potentials and Problems in the Development of Tourism*, „Wiley“, London.
- Shackley, M., (2012). **Atlas of Travel and Tourism Development**, „Butterworth-Heinemann“, Oxford.
- Shaw, G., Williams, A.M., (2004). **Tourism and Tourism Spaces**, „Sage“, London.
- Selke, A., (1936). **Geographic aspects of the German tourist trade**, *Economic Geography*, 12, pp. 206–216.
- Stewart, E., Draper, D., (2006). **Sustainable cruise tourism in Arctic Canada: An integrated coastal management approach**, *Tourism in Marine Environments*, 3(2), pp. 77–88.
- Smith, R.A., (1991). **Beach resorts: a model of development evolution**, *Landscape and Planning*, Vol. 21: 189–210.
- Smith, S.L.J., (1988). **Defining tourism: a supply-side view**, *Annals of Tourism Research* 15, pp. 179–190.
- Smith, L., Stephan, J., (2004). **The Mesurement of Global Tourism: Old Debates, New Consensus, and Continuing Challenges**. U Lew A. A., Hall C. M., Williams M. A. (Eds.), *A Companion to Tourism*, „Blackwell Publishing“, Oxford.
- Stanković, M. S., (2008). **Turistička geografija**. „Zavod za udžbenike i nastavna sredstva“, Beograd.
- Šećibović, R., Komlenović, Đ., Maksin Mičić, M., Manić, E., (2006). **Uvod u geografiju turizma sa osnovama prostornog planiranja**, „CID – Ekonomski fakultet Univerzitet u Beogradu“, Beograd.
- Timothy, D.J., (1999). **Participatory palnning: a view of tourism in Indonesia**, *Annals of Tourism Resaerch*, Vol. 26 (2), pp. 371–391.
- **The Tourism Satellite Account**, UN, <https://unstats.un.org/unsd/tradeserv/EGTS/updated%20TSA%20RMF%20v.1.pdf>
- **UN-WTO Tourism Highlights 2017 edition**, UN-WTO, New York, 2018

- Valene, L.S., Eadington, R.W., (1995). **Tourism Alternatives – Potentials and Problems in the Development of Tourism**, „Wiley“, London.
 - Vanhove, N., (2005). **The Economics of Tourism Destinations**, „Elsevier“, Oxford.
 - Wall, G., (1988). **Implications of Climatic Change for Tourism and Recreation in Ontario**, Ministry of Supply and Services Canada, Climate Change Digest, 8805, Ottawa.
 - Wang, Y., Yang, X., (1998). **A study on landscape ecology of regional tourism development taking Anning City as an example**, *Geographical Research*, 17(4), pp. 383–388.
 - Wang, Z., Zhou, W., (2001). **An analysis for market area of Chinese National Park based on railway corridor**, *Acta Geographica Sinica*, 56(2), pp. 206–213.
 - Weaver, D., (1998). **Ecotourism in the Less Developed World**, „CAB International“, Wallingford.
 - Wolfe, R., (1966). **Recreation travel: The new migration**, *The Canadian Geographer*, 10(1), pp. 1–14.
 - Wolman, M., (2004). **The more things change**, *Annals of The Association of American Geographers*, 94(4), 723–728.
 - Yang Li, (2007). **Planning for Ethnic Tourism: A Case Study from Xishuangbanna, Yunnan, China**, Doktorska disertacija odbranjena na Univerzitetu Vaterlo u Vaterlu, Ontario, Kanada.
 - Zhao, H., (1983). **A study on tourism environmental capacity of Suzhou City**, *City Planning Review*, 5, pp. 46–53.
- Internet sajtovi:**
- Sajt *Augmented Reality*, <http://www.augment.com/blog/augmented-reality-in-tourism>
 - Sajt o alternativnim oblicima turizma u Bugarskoj, <https://truebulgaria.wordpress.com>
 - Sajt o alternativnom turizmu i održivom razvoju, <https://www.culturalsurvival.org>
 - Sajt *British Tourist Authority*: <http://www.britishtouristauthority.org>
 - Sajt *Canadian Government Statistics*: <http://www.statcan.ca>
 - Sajt Centra za promociju izvoza iz zemalja u razvoju, <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/>
 - Sajt *China National Tourist Office*, <http://www.cnto.org/>
 - Sajt *Ecotourism*, <http://www.internationalwildlifelaw.org/>
 - Sajt o ekološkim uticajima turizma, <https://www.gdrc.org/>
 - Sajt *Nupty Nerd*, <https://www.numptynerd.net>
 - Sajt *Pacific Asia Travel Association (PATA)*: www.pata.org
 - Sajt programa o zaštiti životne sredine Ujedinjenih nacija – UNEP, <http://drustage.unep.org>
 - Sajt *Tourism Industry Association of Canada*: www.tiac-aitc.ca
 - Sajt *Surveys covering UK tourism*: <http://www.statistics.gov.uk>
 - Sajt Udruženja nacionalnih parkova Južne Afrike, <https://www.sanparks.org>
 - Sajt o uticajima turizma, <http://traveltips.usatoday.com>
 - Sajt *United Nations World Tourism Organization*: www.world-tourism.org
 - Sajt *Visit Britain UK Industry*: www.tourismtrade.org.uk

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

338.483(100)
913(100)

МАНИЋ, Емилија, 1977-

Geografija turizma : turističko tržište, planiranje
i regioni / Emilija Manić. - Beograd : Centar za
izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, 2018
(Beograd : Čugura print). - 470 str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 500. - Registar. - Bibliografija: str. 467-470.

ISBN 978-86-403-1553-1

а) Туристичка географија
COBISS.SR-ID 264330252